

NÉMETH G. BÉLA:

KOMJÁTHY JENŐ KIADATLAN VERSEI

Az Irodalomtörténeti Repertorium tanúsága szerint a 20-as évektől szinte minden évben jelent meg valamiféle emlékezés, történt valamiféle utalás, hivatkozás Komjáthy Jenőre. Mindezek szerzői azonban a költő egyetlen nyomtatásban megjelent kötetére támaszkodtak, Komjáthy kéziratos hagyatéka — versek, próza vegyest, — a már Sikabonyi által említett hat kéziratos-kötet elkallódása után is elég nagy. 1937-ben Kozocsa Sándor közölte az Irodalomtörténeti Közleményekben (79—80. lap) *Magyar vagyok* c. versét, annak igazolására, hogy igaztalanul érte Komjáthyt a nemzetietlenség vádja Ugyanez évben Zsoldos Jenő Komjáthy három Palágyi Menyhérthez írt levelét tette közzé a Libanon-ban (21—23. lap).

Az itt közölt kiadatlan versek közül az elsőnek két, a másodiknak három, a harmadiknak hat fogalmazványa található a Széchenyi-könyvtár kézirattárának Föl. Hung. 1588 jelzésű kötegében. A harmadik vers ugyanott kétszer *Hitvallásom*, négyszer *Pogány vagyok* címmel kerül elő; ennek 96 sorából csak 7 versszakot közlünk. Kommentárt nem fűzünk a közölt anyaghoz, mivel azt külön tanulmányban kívánjuk feldolgozni.

Monológ

Szeretném elsöpörni mind a hitványt,
Ki most kevélyen a fölszínen úsz;
Üres fejével s még üresb szívével
Selyem ruhában és nagyúri göggel
Szegény költőre rám gúnyjal lenéz.
Utálom ezt az úri csócseléket,
Kórképletit a beteg föld színének,¹
A törpelelkű bársonyos heréket
A kapzsi, önző, vad érdekesoportot,
Mely bitorol dicsőséget s hatalmat.

Utálom ezt az úri söpredéket,
Az örült véletlen gonosz kelésit
Az elhatalmasult konok penészt
És a világot, hol uralkodik,
— Elnyomva az örök-szépét magát —
A földre tört le nem söpört szemét
A kapzsi éhes, ocsmány pókokat,²
A napszekérre fröccsenő sarat,
A köpedéket, mely egy szűz, nemes
Dicső világ képére hullt.

¹ Törölve: A kesztyűs, frakkos művelt barmokat.

² Törölve: Duskálókat a szűzi liljom, A port mely istenszobrokon tapadt.

Szeretném összetörni ezt a képet,
Mely csalfa, sommitmondó és hazúg,
Torzkép csupán, lelketlen mázolat:
Vad, kába, szivtelen, szellemtelen,
Iromba rajz, nincs benne gondolat.
Az eszmének teljes bankrotja ez.
És a valódi ősigaz, dicső
Nagy képeket szennyével eltakarja
Vagy elhomályosítja kérkedő,
Üres, tolakodó színével.

Szeretném összetörni ezt a képet (népet, hordát)
S vezéreit a főfő latrokat,³
A sok bitor vérbíboros pimaszt,
Kiknek a számolya mártirfejek,
Párnája honfiúban megrepedt szív,
A trónja szolgaság és butaság.⁴
Kocsisait az állati tömegnek;
És elszakítani rothadt törzsökétől
A rossz kezét, mely görcsösen szorítja.
Hogy féken tartsa barmait, a gyepelőt.

Utálok mindazt s kéjjel eltaposnám,
Akit magasba nem erő emelt,
Csak tartalmatlan szive könnyűsége,
Vagy a világtalan szerencse kénye,
Órült hatalmak esztelen szeszélye,
Ki helyzeténél fogva oly magas;
Míg a valódi nagy pirul a mélyben,
Tehetlen' ül kőóriás a völgyben,
Míg a kavics magasról hengerítve
Nagyot alá, erőset összetör.

Jöjj, és pusztítsd el őket Főrgeteg!⁵
Mindent elsodró s ifjító vihar!
Világ-megujhodásra szomjazik
Minden mi fennkölt, lelkes és nemes.
Teremtsd ujja az elviselt világot,
Tipord el, mi élősdi, torz s beteg!
Lángot a zsibbadt, csüggeteg szivekbe,
Erőt a gondolatnak s alakot,
Lelket a zsonga vértelen tagokba.
Jöjj tisztító megifjító vihar!

Ó bár lehetnék én a Főrgeteg
Mindent elsodró s ifjító vihar!
Ujjá teremteném e kór világot
És elsöpörnék minden szemetet.

³ Törölve: S latrok között a főgonosztevőket.

⁴ Törölve: Utálok ezt a sok élősdi gazt.

⁵ Később az egész versszak törölve.

Királyi székbe ültetném az Észet,^o
Jogart adnék a Gondolat kezébe,
Urrá tenném s nagygyá a Szellemet;
Az Igazság biborpalástban járna,
Rombolnék és teremtnék egy világot:
Lehetnék én a bosszuló vihar.

Schlauch Lőrincznek

Mottó: Apage Satanas!

Hazugság apja volt a Sátán
Hazugság papja! most a hátán
Nyargalsz, te fene szilajon.
Hiába sallang és tudós lé
Jól ismerünk mi már te kópé,
Kilátszik a lóláb papom!

Eszményiség! Ez hát a jelszó,
A himporos szárny, — ámde hernyó
Lebeg a csilló szárnyakon.
Gyönyörű mez! De hát a lényeg
Csak undok, éhes satnya féreg
Kilátszik a lóláb papom!

Az Evolútiót lihegve
Megtámadád, titkon szegezve
Szemed a zsíros koncokon.
Tanítani mersz? Előbb te menj hát
A belső evolúción át...
Kilátszik a lóláb papom!

Ismerjük e szemfogatósdit,
Igy védte kasztod mind' az ósdit,
Legelve búja maszlagon.
Vesd le előbb a reverendát,
Az ósdi vallás ócska rongyát...
Kilátszik a lóláb papom!

Kardot ragadni, dalra kelni,
Eszményekért hevülni, tenni
Barbár vagy ehhez paflagon.
Ne affektáld az eszme gondját
Magadba' járjad a bolondját...
Kilátszik a lóláb papom!

A Szabadságért harcra kelni,
Népet szeretni, fölemelni,
Hogy éljen méltón szabadon:

^o A vers utolsó hat sorának később törölt, eredeti fogalmazása:

Lángot lehelnék csüggeteg szívekbe,
Erőt a gondolatba s melegeit,
Lelket a zsonga vértelen tagokba,
A petyhhüdt idegekbe szellemet.
Világmegújhodásra szomjazik
Minden, mi lelkes, fennkölt és nemes.

Minderre szűk a reverenda
Am dividéte dividenda!
Kilátszik a lóláb papom!

„Divide et impera“ régen
Hatott, de az új nemzedéken
Nem fog ki jelmezes barom.
E faj a cifra szinen átlát
Hiába bíbor és a skarlát...
Kilátszik a lóláb papom!

Fölszabadítani minden embert,
Ragadni zsarnokokra fegyvert,
Dicső dolog vón, mondhatom!
Ez ám az Eszmény! De a gátra
Ember kell, ki ne nézzen hátra!...

Kilátszik a lóláb papom!
Szabadságot minden paránynak!
Ezt hirdetik a jók, a bátrak,
Hogy ne heverjen parlagon
A mindenségnek egy atomja...
Utópia! nincs erre gondja!
Kilátszik a lóláb papom!

Szétosztani, mit rejt a hombár:⁷
Több volna úgy hiszem a sóknál
Dicső dolog vón mondhatom!
Ped' mestered csak így követhedd;
Tán akkor én is megkövetlek.
Kilátszik a lóláb papom!

Sötétség apja volt a Sátán
Hazúgság papja! most a hátán
Nyargalsz, te fene szilajon.
Hiába sallang és tudós lé
Jól ismerünk mi már te kópé,
Elárul a lóláb papom!⁸

Pogány vagyok

1 Pogány vagyok. Nincs bennem semmi
Alázatos tömjénszagú;
Zsoltosma, zsoltár istenedi
Nem ejti lelkemet rabul.

2 Nem verem én bűnbánva mellem.
Nem mondok szánom-bánomot.
Olesó dicséretét se zengem
Annak, ki — majmot alkotott.

⁷ Később az utolsóelőtti versszak törölve.

⁸ Rendkívül jellemző, hogy erről a versről, mely legvilágosabban mutatja Komjáthy antiklerikális álláspontját, egyetlen tanulmányban sem történt említés.

- 3 Nem ejt meg engem semmi földi
 Se földöntúli hatalom;
 Az eget ostrommal bevenni,
 Nem lekoldulni akarom.
- 4 Nem járok templomaitokba,
 Miket a hízélgés emelt,
 Bálványotok előtt a porba'
 Lelkem sohase térdepelt.
- 5 A földön úr szolgálj vagytok,
 S urat imádtok mennyben is;
 A szív, a szolgaságba hajlott,
 Csupán a zsarnokokba hisz...
- 12 Gyűlöllek téged, korcs Alázat,
 Törpék álarca, pórerény!
 Hiszen te adtál kúszni lábat
 A Gyávaságnak, látom én.
- 13 És gyűlölöm a szolgaságot,
 A bűnök bűnét mindföldről;
 Haragtól reszketek, ha látok
 Egy elnyomót vagy görnyedőt.

FÖLDESSY GYULA:

ADY ÉS AZ 1905-ÖS OROSZ FORRADALOM

(Hírlapi cikkeiből.)

Ady már kezdő újságíró korában különös érdeklődéssel kísérte az oroszországi politikai mozgalmakat. Rokonszenvét az orosz nép iránt az akkori versszerető serdülnő ifjúság egyik legolvasottabb külföldi költője, a tragikus sorsú Puskin, keltette föl s ezt erősítették benne a tőle még zilahi gimnazistaként megismert 19. századi nagy orosz regényírók, 1902 márciusában írja a *Nagyvárad* *Napló*ban, hogy mint „zöld ifjú falta Puskin”. 1899. július 27-én megjelenik a *Debrecenben Puskin*, a „dicső poétát” megénekelő verse s 1899. augusztus 30-án ugyane lapban egy *Tatjana trt c.*, Puskin romantikus érzelmességére emlékeztető költeménye.

Adyban, a hírlapíróban, bizonyára orosz irodalmi olvasmányai révén érlelődött az a meggyőződése, hogy az orosz népnek nagy történelem-formáló szerepe lesz az emberiség fejlődésében. Ő kezdő újságíró korában is Petőfiként hitte és vallotta, hogy a költészet nem egy külön zárt autonóm területe a társadalomnak, hanem azzal a legszorosabban összetartozik s ezért az orosz irodalom sajátosan-eredeti nagy értékeiben az orosz dolgozó nép nagy tehetségének megnyilvánulását látta. Erre vall a nagyváradi *Szabadság* 1900. november 18-iki számában megjelent „Heti krónikájának” következő részlete, melyben megragadóan súlyos szavakkal jellemzi Oroszországot: „... megdőbbsentő ennek a rejtelmes nagy ködös országnak őseréje... Ha a köd eloszlik ott egyszer s ez az őserő megindul: mi lesz belőlünk szibarita nyugatiakból?...” Pár hónappal később (1901. április 7.) ugyancsak a *Szabadság* egy *Hétről-hétre* rovatában egy messzebb jövőbe mutató látomásával lép meg: „A nagy szláv birodalom, ez a forrongó, mesés erőt rejtő nagy óriás vonaglik a harcban. Kezdi letépedni régi ruhájának utolsó rongyait is... Baj ott nem lesz. Eldinamitozhatnak minden hatalmasokat, egy-két millió elégedtlen ismét deportálhatnak. De baj ott nem lesz. Ki még nem fejezett és fejtett erőt szunnyadozhatnak az óriásnak és gépembereit, kioktatott masináit nevelheti és növelheti a germán, a sorstól rendelt ős-ellenfél, — a most harcoltól vérző óriásé... az erő és a jövő.”

Hogy milyen izgékonyan mozgatta Ady fantáziáját és intellektusát az egyre forradalmasodó orosz közelet, — meggyőző bizonyosság rá egy önéletrajzi vázlatának s egy

a *Nagyvárad*i Naplóhoz intézett levelének azonos passzusa, Ezekben elmondja, hogy egy ideig habozott, milyen nagy külföldi városba menjen hosszabb tartózkodásra: Londonba, Berlinbe, Párizsba, vagy „talán *Szentpétervárra*, vagy *Moszkvába*?”. S mikor 1914 tavaszán egy antant-szimpatiajú politikusunk Oroszországba készült, Ady egy akkoriban megjelent új (rövidéletű) folyóiratban egy hosszabbacskas cikkben helyeseite az illető politikus szándékát olyanféle megjegyzéssel, hogy a magyar politikának a forradalmakkal terhes Oroszországhoz kell igazodnia.

Ady 1905-től 1908-ig — főleg az 1905-ös forradalom táján — vagy ötven orosz vonatkozású cikket írt, A legtöbb a *Budapesti Napló* 1905. és 1906. évfolyamában jelent meg (40 kisebb-nagyobb „jegyzet” és vezércikk). Szóvateszi ezekben a végromlása felé zuhanó cári uralmat („a nép fel fogja falni a cárt”), a cár szánalmas tehetetlenségét, a „forradalmi Moszkvát”, a japán-orosz háborúban vesztes cári hadsereget panamista fővezérével s paralitikus tengernagyával, aii Csuzima-sziget mellett katasztrófális vereséget szenvedett. A cár vereségében az orosz nép, az orosz forradalom győzelmét látja a cárizmuson (erről van egy *A cári ágyú filozófja* c. verse is). Sokat foglalkozik az aszan-provokatór Gapon pópa 1905-ös szereplésével. (A kezdetben forradalmi hősként tekintett orosz pópa a cári titkos rendőrség szolgálatában állott.)

Ady forradalmi költészetének mind inkább fokozódó-szilajodó pátoszában (*Az Illés szekerenben s a Szeretném, ha szeretnénekben*) igen nagy része lehetett annak a mélységesen nagy rokonszenvnek, amit benne, prózai cikkei tanúsága szerint, a cári önkény igáját lerázni akaró orosz nép véráldozatos hősi erőfeszítése ébresztett föl. *A vörös Nap*, a „keleti égen dolyföld csillagok csillaga: a vörös csillag”, *A Ma kiebrudaltjai*, akikre „rá van a Jövő vetve” s „újjéle emberfajtákban” válnak majd „élőkke” — nem az erőtlenség, szeszélyes forradalmiságú dekadens Párizs-ihlette versek, hanem a távolból lélekremegtető várakozással, nagy emberi részvétellel szemlélt orosz forradalmi mozgalmak visszhangjai Ady költészetében. Már az Ady első párizsi tartózkodása idején írt s 1905. január 15-én megjelent *Vörös szekér a tengeren* azt gyaníttatja, hogy az ezévi január-eleji cári uralom elleni tüntetésnek véráldozatairól szóló hírek voltak ösztönzői e vers megírásának.

Ady ugyanolyan éles ítéletű s következetes logikájú megszólaltatója kora jövőt-jelentő tendenciáinak, mint Petőfi a maga életideje forradalmi eszmevilágának. Egyben mégis különbözniük kellett egymástól. Ady költészete a pusztulásra megérett feudális és kapitalista rend s az ezzel leszámolásra készülő új, szociális világrend bonyolódottabb, zavarosabb összetettséggű fejlődéstörténeti korszaka idején nem lehetett olyan egyszerű-tisztaképletű, mint a Petőfié volt.

Itt közlöm Ady négy vezércikkét az e századeleji, az egész akkori emberiséget megrendítő izgalmas-véres oroszországi aktualitásokról.

1.

A MOSZKVAI REKVIEM

Szent Szerafinhoz imádkozik a cár. A moszkvai arkimandrita rekviemét tart. A moszkvai híres gigászi haranggal pedig csoda történt. Megkondult és most bömböli a veszedelmet. Ez az örült vészkondulás túlharsog mindent a világon. Nem halljuk egymás beszédjét sem tőle. Nincs lármája ma senkinek, csak a moszkvai Kremlnek. Madarász apó kuruc zsörtölődése, a titkos suttogások a bécsi Burgban, a reichsrathi pofonok hangjai, a balkáni bandita-zaj, a francia kulturharc, kardesattogás, Chamberlain legtüzesebb beszédje, a munkászubzony és cézár-palást német harca, minden, minden láрма, szenzáció — semmi. Kakasviadal. Béka-egérharc, alacsony, gyöngönesz. Kong, süvít a moszkvai harang. Ez a rettenetes zúgás elnyom mindent. Ki tudja a szemeit behunyni, füleit betönni, lelkét teljesen a magyar koalíció reménységeihez fűzni, mikor rettenetes földindulás rázza a világot!

Kong, kong a moszkvaj harang. A szent város arkimandritája misét mise után mond. A világ döbbenve néz egy koporsót, egy új koporsót. Soha még ilyen béléssű koporsót. Hiszen az orosz koporsókba gyakran kerül tépett emberhús-cafat. De ebben a koporsóban van kavicsdarab, páncélfoszlány,

kocsi-szög, minden. A bomba, mely Szergiusz nagyherceget kocsisul fölcsapta a levegőbe s ott széjjelcibálta, nem osztályozott. A lepedőbe, melybe a véres hóról fölkaparták, Szergiusz nagyhercegből, amit lehetett s ami megmaradt, kocsforgács, lószőr, kavicsdarab s egyéb más is került. Kicsi volt a Dante fantáziája, mert a pokol minden kinjánál több lehet olyan holttesténél állanunk egy elveszített kedvesnek, amilyen mellett Erzsébet nagyhercegnő, Szergiusz felesége, Miklós cár és a többi bíboros rokonok állnak. Oroszország egy megelevenedett s megnövekedett Dante-pokol.

A cár ájulásból ájulásba esik. A szerencsétlen, beteg ember őrzöng s csak a fiát félti, a párhónapost, a mitsem sejtőt. A trónörökös-baba szobája tele van szentképekkel, mindenkifölött Szent Szerafin-képekkel. Szent Szerafin az orosz gyermekek őriző szentje, ő benne, Szent Szerafinban bízik már csak a cár. A fölött nagyhercegeket már úgysem védheti meg az ég minden szentje sem. Ez már bizonyos. Szergej nagyherceget, akit mi, kik mindent és mindenkit a németek által ismerünk és nevezünk el, Szergiusznak nevezünk, ami neki most már, óh, olyan nagyon mindegy, tehát Szergiusz nagyherceget, lám, nem tudta szintén megvédeni semmi. Minden nérsága, még áldott asszonya, felesége, Erzsébet sem, aki kedves a népnek és megkímélte volt a legleszántabb pokolgépezőnek is. Oroszországban nincs már sem földi, sem égi tekintet. Föltartóztatni nem lehet, amit a vakság és embertelenség föl-idézett.

A legdühösebb nagyhercegi vérebbel számolt le az orosz forradalom, amely forradalom már megvan s amely most már ott sem áll meg talán, ahova rettenetességében eljutott valamikor a legleszántóbb földi mozgalom: a francia revolúció. Oda kell figyelnie, ott kell lennie az egész világnak. Beteljesedtek az idők.

De ne szóljunk így. Jobban elmond mindent egy kicsi kép.

A nagyúr kimegy a Nikoláj-palotából. Fürödni akar. Gőzfürdőbe megy. És elfelejti magát vinni asszonyát, a feleségét, akit kímélt a bomba. Páncélingét fölvette magára. Sohse járt e nélkül, pedig a hú Moszkva csöndes. El szent várost meg akarták ugyan bolygatni istentelen diákok nemi régiben, de Szergiusz rendet csinált. Véres halottj rendet. Tél és néptelenség az úton. És sok rendőr. A kocsi nemes lovak röpitették a havas úton. És amott áll egy szánka, egy polgári szánka, bundás alakokkal. Csupa csöndes, polgár — idilli tónus. És tíz perc múlva a másik kép. A szent, csöndes titokzatos Moszkva lázadva él. Rohanó rendőrök, katonák, polgárok, parasztok. Egy eszeveszetten siránkozó asszony rohan pongyolában arra, hol legsűrűbb a raj. És ott kapargatják meg a havon a széttépett nagyhercegi hulla üszkös darabjait. Közben semmi sínes. Csak egy kézdobás. Egy rettenetes dördülés. És a Kreml kapui zuhannak be, nehogy meneküljenek a gyilkosok.

És lehetetlen nem szimbolizálni. A rohanó kocsi lovai sebezve száguldanak tovább. Kőfalhoz verődnek. Úgy kell agyonlőni őket. És halálra sérült az ártatlan kocsis. Mint majdnem mindig történni szokott. Nem Oroszország sorsa lesz ez? Nem a pusztulást jövendőli a zsarnoknak, is, az elnyomottnak, a bűnösnek, a büntelennek is? S a história rohanó szárnyas orosz lovait nem kell-e majd lebunkóznia, agyonlőni? Nem lesz-e ebből a forradalomból olyan vértenger, mely minden országok gátjait áttöri?

Kong, kong szent Moszkva csodálatos harangja. Ilyen vészkonduálás talán még sohase zúgott a világon. Az apró-cseprő lármák nem hallatszanak most meg. A moszkvai vészharang az egész világnak szól. A moszkvai arkimandrita csöndes miséket mond. A harang zúg. A világ pedig megriadtan figyel. Kit fog szétszedni a levegőben a legközelebbi bomba?...

(Budapesti Napló 1905. február 19. —y).

A MUKDENI LÁNGOK

Éj leple alatt Mukden tájáról eszeveszett iramodással menekül a vert had. A forró, pokoli zajú, dögletes levegőjű éjszakában egetverő lángok csapnak a magasra. Mukden ég. Az emberiség históriájának örömtüze ez. Ezer és ezer kioltott lélek árán gyulladt föl. Rettenetes árú lángok, de legalább kétszáz esztendőt világítanak be a jövődöböl. Új sor, új élet, új világ. A porladó mandzsu királyok sokszázados, szent sírjai tátongtak még éjfélel órán talán ott Mukden mellett, hogy sírba süllyesszék, ami már olyan régen sírbavaló. Mukden: ma sejteni sem tudjuk, hogy mit jelent ez a buckázó hangütemű név. De ki sejtette 1789. július 14-ének reggelén, hogy mit fog jelenteni — Bastille?

Avult, mitikus, kriptadübörgésű igék jutnak az eszünkbe, milyeneket csak Shakespeare tudott fölhívni a multból. *Até*-nak, Zeusz szörnyű lányának árnya suhogott ott, Mukden fölött, a könyörtelen, a bosszúálló romlás. A nagy események mitikus támaszokat kerestetnek gyöngye emberi lélekkel. A mukdeni csatavesztésnél pedig régen nem volt nagyobb eseménye a világnak.

Mi magyarázza, érteti a muszka csapatok páni félelmét? Keveset számlál hasonlót a história. És égi beavatkozásról meséltek olykor a regék. *Ojama* máskor is kemény volt. Őt vezére is. A kis japáni ördögök a poklot sokszor juttatták már eszükbe a kegyes cár seregeinek. De most mi történt mégis? A visszavonulás Napoleónja, a szerencsétlen Kuropatkin göresös újjai közül miként szakadt így ki a gyepő?... Nem, nem. Nem csábít el bennünket az örök emberi hajlandóság, a mitoszkedv. Az oroszokat az *orosz forradalom* törte össze Mandzsuriaiban. *Ojama*, a japán fővezér, a diadalmas Gapon volt ezúttal. A történelem egy régi szerepet játszott el a japáni fővezérral. Akármilyen különösen hangzik: orosz szerepet. Mert a történelemnek most nem az volt a fontos, hogy Japán győzzön, hanem, hogy Oroszország, a mai Oroszország, a terhes, rémes, csúnya fellege az emberiségnek elszoródjék a gyilkos fegyverek tüzeiben az emberi művelődés célja, napja: a Haladás elől.

Mikor Xerxes óriási embercsordája megkergült, messze távoli országokban mit sem sejtve vadásztak, halásztak az emberek. Mikor Bizánc elbukott, Provence-ban zengett a dal. A lipcsei csata napján alighanem egy kis vármegyei sérelemről is több szó esett Magyarországon, mint arról, ami jönni fog. Ma sines másképpen. Az emberek izzadnak, szaladnak, élveznek, sírnak, kacagnak, s nyögnek, mint máskor. És mégis másként van valami. Ahol csak beszövdödtek az emberi kultúra közös szálai: ma titkos remegésben száll meg mindenkit egy nagy sejtés. Nem Oroszországot és nem Japáné a mukdeni lángok híradása, de az egész világé. Még mindig reszkethetett egy új *szent szövetségtől* a világ. Tegnap éjszaka óta már nem. Hatmillió erős német munkáskar bízó erejét érezzük. A Kalevala új strófáit halljuk. Francia földön leszámoló, példaadó Golgotájára új hittel indul a szabad emberi szellem. Áldott szellem, világmegváltó szellem. Nagyon, nagyon, nagyon gögös, nagyon sötét urakba reszketés áll. Nem lehet felsorolni, mennyi helyen mennyi vágy szabadul most föl. Vágy és akarat: a változás, a *jobb* felé. És ennek a készülő, dicső világzajlásnak Mukden vörös lángjai világítanak eléje. A mandzsu királyok ősi sírjai felett első csatáját nyerte meg az eleven, új élet, új világ új forradalma.

Tokió diadalünnepre készül. Van oka ünnepelni, ragyogni, ennek a rejtélyes, csodás nemzet-üstökösnek, mely jött, hogy bevilágolja a világot, hogy elhessege a lidércet, mely a kulturemberiség mellét nyomta. Nem a mikádó öröme ez. Nem a japáni harci tüze. Am azért illő, hogy rivalgó

banzájukat visszazúgjuk hálás örvendezéssel. Az emberiség karjai fölszabdultak. Most már akármennyi írtózat jön, a világnak nem szabad kétségbeesnie. Ez most már a Romanov Miklósook dolga. Vagy talán az övék sem. Aki az emberekkel akar valamit, mert máskülönbön nem igen lézengnénk e világon, ha valaki valamit nem akarna velünk, úgy rendelte, hogy száz és százezer élet semmi legyen, mikor a világ lendüléséről van szó. Talán nem lesz így ez mindig. Töröljük le a könnyeinket. A borzasztó embermészárlás vérkönytengerét a föld beissza. És engedjük, hogy a mukdeni örömtűz vidám pirosságot verjen az arcainkba.

(*Budapesti Napló, 1905. március 10. A.*)

3.

FÖLDINDULÁS

Borzalmasan megrázkódott nagy Oroszország. Fogvacogva néz Moszkva felé a világ. Égszakadás és földindulás ez. Véres fejekkel labdázta valamikor Párizs utcáin is. Iszonyatosságokat látott már a történelem. De a legborzalmasabb latin forradalmakban is lappangott valami derű. Valami könnyelmű és szép optimizmus. A szlávok új forradalomra tanítják a világot. Ez a forradalom a pokol vonaglása. Mcgrázóan, kétségbeejtően sötét és borzalmas.

Tárnák mélye dübörgött először. Ezt a forradalmat a nép csinálja. Ügye, hogy nem tréfaság — a nép? Ügye, hogy tud valamit a nép, amit nem lehet eltanulni?

Az orosz baka csóvát dob a Nikoláj-pályaudvarba s fegyverével átáll a csőcselékhez. A csőcselék pedig rettenetesen szaporodik. Pár nap mulva talán egész Oroszország csőcselék lesz.

Mert most már nincs és nem lesz megállás. Ez a sötét mélységekből föllázadt pokol elborít mindent. Talán már vörös lobogó leng a Kremlen. Talán Szentpétervárott is, halálos veszedelem. A hadsereg is csőcselékké lesz. Ha akarná, talán még nagyherceget is kapna a csőcselék. A csőcselék rémes új s Égalité Fülöpök Oroszországban is akadnának.

A világ pedig csak félig érti Oroszországot. Magyaráztatja a véres és gyászos misztériumot. Hogy így és úgy: a cárizmus... Hogy az oligarchia túlságos volt... Aztán a háború... A százféle emberfajta... Ezer magyarázata van a világnak. A valóság pedig az, hogy él és eszmél a nép. A lebecsült és lenyomorított csőcselék. Oroszország pedig egyszerre csinál két forradalmat. A régit, melyen Európa már túlesett s az újat, mely Oroszországban kivételesen és minden Marxok ellenére vérrel dolgozik. Mindezt pedig a szláv keménységgel, sötéten, búsan, tragikusan csinálja meg az orosz nép. Képzeltetetlen ereje képzeltetetlen szenzációkat adott már s ígér még a világnak. És célhoz fog érni. Véren, roncsoson, üszkőn át diadalmasan ér a trónig az orosz demokrácia. Az önző úri kastélyt, a sanyargató gyárat, az elbutító papi lakot s a szívtelen kaszárnyát. Hogy aztán majd az emberiség és civilizáció uralmának önként hajtsa meg fejét.

A történelemnek büszkesége lesz e szörnyű földindulás. Büszkesége, tanulsága és igazolása. A népről már csak lelketlen frázisok és vad versek beszéltek. A néptől tudatos cselekedetet nem vártak a legrajongóbb apostolok sem. Ime, a proletárság visszaadta a népet a népek. Fölkelt a nép és formálja a világot.

Így csinál forradalmat a nép. Ha megindul, az földindulás. És csak a nép tud forradalmat csinálni. És megváltás csak a néptől jöhet. A néptől, melyet nemóvatos urak csőcseléknek neveznek.

Hasonlítgassuk magunkat Oroszországhoz? Izetlen és igaztalan föladat. De épülhetünk mégis az orosz példán. Elkorhadt, tehetetlen társadalmakat csak a nép menthet meg. A rettenetes, a győzhetetlen, föltarthatatlan nép. A néppel pedig meg kell egyezni — földindulás előtt már.

(Budapesti Napló, 1905. december 29. A.)

4.

A FEKETE KÉZ

A дума ülésén felszólalt egy ember és ezeket mondta:

— Én zsidó vagyok, és nincs jogom a fővárosban lakni. Az ülészak berekesztése után nyomban el fognak innét üzni.

Feláll a belügyminiszter és nagyon sajnálja, hogy a zsidókat lemészárolták. A дума elkéseredetten hallgatja. Füttyök hallatszanak és ilyen közbeszólások:

— Gyilkos! Vérszomjas gyilkosok,

Azután tárgyalnak egy javaslatot, a földtulajdon eltörléséről.

Es bent az országban, röpködnek a bombák, füttyül a golyó, forradalmárok és kozákrendőrök egyformán gázolnak a vérben. És a szörnyű ellentéteket, a gyilkos összeütközéseket, a vérpatakat, a végtelen szenvedést már magyarázza a дума néhány apró epizódja: Mintha megmutatná magát az orosz népet, a bomló birodalmat. A birodalom még kiüzi a zsidót a városból és halomra öleti, ha kell. A szegény, az elnyomott, a küzdő, az előretörekvő nép pedig birtokkiszajátításról ábrándozik és kollektív társadalomról. Az ábrándokat fent kikacagják és a felsők moszkvai újságja a reakció örök egyformaságával védelmezi a fekete bandát, a zsidómészárlót. Az elvetemültség feneketlen mélységről tesz tanúságot ez a klerikális provokáció. Ezt a cinizmust példátlanul mondanók, de széles e világon ködös elmék gondoskodnak róla, hogy ne maradjon egymagában semmiféle bestializmus. Amikor a hirhedtté vált *Moszkvai Vjedomoszti* a fekete bandák vállát veregeti meg, ugyanekkor egy magyar klerikális hecc-lap, burkoltan és óvatosan, de azért félreérthetetlenül a vérvád gyanúját kenő néhány emberre. És biztosít minket arról, hogy itt, ahol hatalmas, világgraszáló per zúzta szét a szennyes gyanút, még vannak tömegek készen a vádat elhinni és elhítenni. Készen a gyűlöletre és a támadásra. Itt, ahol az isten nevében mondanak politikai beszédet és Oroszországban, ahol a gyárakat is pápa áldja meg, itt talál termőföldre az indulatok legszennyeesebbike.

Mintha mindnek közös volna a forrása. Ahol templomok vannak kufárok kezén, ahol az egyház kullancsai uralmat követelnek, ott lehet büntetlenül babonát hirdetni és vérfürdőt védelmezni. Az orosz zsidók Amerikába folyamodnak, az orosz дума a miniszterektől követel rendet. Holott a szennyes bűnök, a cinikus magyarázattól és mentett merényletek a klerikális odúk felől hömpölyögnek elő. Tisztesnek látszó reverendákat borítanak mocsokba és fellázítják a türelmes kultúrérzést, fellázítják, hogy ártatlan babonának látszó kultuszokat ne tűrjön tovább és indítson harcot minden templomi hatalom ellen, amelyik kilép a templomból.

A kormányzók, a nagyhercegek, a rendőrfőnökök mind ájtatos férfiak. A zsidó vérben gázoló kozákok szentképeket csókolnak és a fekete banda klerikális pártfogással indul útjára. A fekete kéz nyoma mindenütt, Tiszazslártól Bialosztokig a fekete kéz egyengette útját az elvetemültségnek. Ha az utat nem borította el mindenütt a vér, nem a fekete kézen múlt. A végső ok, ami a gonosz kéz munkáját igazgatja, a misztikus, érthetetlen.

Minden gazság nyomán újult erővel tör ki az ellenállás. Az aludt vér vilá-
gosságot terjeszt, minden mézárulás az emberi szolidaritást erősíti meg. És
ami csendes babonának ellappanghatott volna időtlen-időkéig, ki fog pusztulni,
mert pusztít, meg fog szünni, mert halált követelt.

(*Budapesti Napló, 1906. június 23.*)

Ady nemcsak egyik legnagyobb magyar kövirónk volt. Ha a kövirót kora fejlődés-
történeti egészének felismerése, az emberiség jövő felé vezető útjának helyes megvilá-
gítása teszi, bizvást mondhatjuk Adyról, hogy európai viszonylatban is kora legnagyobb
hírlapírói közé kell őt soroznunk.

A költő- s az újságíró-Ady között, egészbenvéve, semmi érték- és minőségkülön-
ség nincs. Ady, a költő az újságírásból nőtt ki, s Ady, az újságíró, egyes megbotlásai,
elírásai ellenére — amiket az újságírói gyors munka érthetővé tesz —, épp olyan szent
feladatnak tekintette hírlapi működését, mint költői hivatását. Ady a hírlapi írásai-
ban is a magyar dolgozó nép és az emberiség nagy ügyét szolgálta.

Igen rövid idő múlva egy körülbelül tízives kötet fog megjelenni Ady antikleriká-
lis cikkeiből. S még ebben az évben kerül a közönség elé Ady időrendbe-szedett összes
prózai írásainak első két nagyterjedelmű kötete. S a *Magyar Irodalomtörténeti Társaság*
jóváhagyott szándéka szerint 1951 végéig az egész Ady életmű közé lesz téve.

Csak ennek a teljes-Adynak kiadása és megjelenése és tanulmányozása után lehet
szó Ady emberi-költői egyéniségének hiánytalan bemutatásáról.